

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора, доцента кафедри конституційного права та прав людини Осауленка Андрія Олександровича на дисертаційне дослідження Циганчук Інни Ігорівни «Судовий захист як універсальна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Технічний прогрес, діджиталізація, розвиток штучного інтелекту, економічні зміни та інші масштабні процеси сучасного світу створюють потребу у новому концептуальному розумінні захисту трудових прав працівників відповідно до сучасних реалій. Зміни в формах зайнятості та трудових відносинах також потребують перегляду концепцій судового захисту трудових прав працівників.

Отримавши статус країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, Україна визнала необхідність інтеграції в європейський ринок праці з одночасною адаптацією свого законодавства до стандартів і норм ЄС. Це створює додаткову актуальність для дослідження та вдосконалення судового захисту трудових прав працівників у відповідності до європейських стандартів.

Тема дисертаційного дослідження характеризується науковою новизною у зв'язку з відсутністю у вітчизняній юридичній науці комплексного наукового дослідження судового захисту як універсальної форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Отже, актуальність обраної теми дослідження підсилена не тільки сучасними викликами, які вимагають нового погляду на питання судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, але й глибокими теоретичними та практичними аспектами, які потребують детального дослідження та аналізу.

Враховуючи вищезазначене, дисертація Інни Ігорівни Циганчук на тему: «Судовий захист як універсальна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників», є актуальною і своєчасною, спрямованою на вирішення низки теоретичних і практичних проблем в окресленій сфері дослідження.

Оцінка наукових публікацій здобувача. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 17 наукових працях, серед яких чотири статті, опубліковані у виданнях, включених Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві – у наукових виданнях іноземних держав, а також одинадцять тез доповідей на науково-практичних конференціях. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертаційна робота є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним науково-теоретичним дослідженням, у якому проаналізовано судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників як універсальну форму захисту. Визначено (встановлено) особливості права працівника на судовий захист, його зміст, обґрунтовано низку теоретичних положень і висновків стосовно судового захисту як універсальної форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників і перспектив її розвитку з урахуванням сучасних світових тенденцій та євроінтеграційних процесів з метою вдосконалення правового регулювання в цій сфері та підвищення її ефективності.

У рамках дослідження враховано новітні досягнення правової науки, проаналізовано актуальні наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених.

Результатом є сформульовані нові наукові положення, які спрямовані на вдосконалення трудового законодавства та забезпечення ефективного судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Аналіз наукових публікацій авторки та змісту дисертації засвідчують належний рівень обізнаності здобувачки у базовій проблематиці обраної теми; аргументованість її підходів до визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, структури та методів дослідження.

Положення, висновки та пропозиції, представлені у дисертації, визначаються високим рівнем їх обґрунтованості та системності викладення, що свідчить про високий рівень підготовки здобувачки та значні здобутки у самостійному науковому пошуку.

Як позитивний момент доцільно також відзначити, що здобувачка опублікувала значну кількість праць, що містять основні наукові результати дисертації, а її висновки багато в чому базуються на статтях та тезах виступів на конференціях.

Отже, результати дисертаційного дослідження І.І. Циганчук, що винесені на захист, є обґрунтованими та відзначаються належним ступенем наукової новизни і практичної значущості.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. У роботі було визначено основну мету, яка полягає у дослідженні та аналізі чинного трудового законодавства, судової практики, міжнародного й зарубіжного досвіду, а також узагальненні теоретичних праць українських і зарубіжних учених з метою визначення судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників як універсальної форми захисту.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вірно окреслено низку завдань, як-от: сформулювати авторське визначення поняття «право на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників» та розкрити його зміст; провести теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з питань судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників та визначити ключові тенденції їх подальшого розвитку; розкрити особливості міжнародних та європейських стандартів судового захисту трудових прав працівників; розкрити сутність

судової форми захисту як універсальної форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників; провести аналіз чинного законодавства України, що регламентує захист трудових прав та законних інтересів працівників у судовому порядку; виявити прогалини та проблемні питання, які потребують подальшого вирішення та врегулювання; охарактеризувати сутність права працівника на судовий захист трудових прав як суб'єктивного трудового права та розкрити його структуру; виявити типові проблеми, які виникають у зв'язку із здійсненням права працівника на судовий захист та запропонувати шляхи їх вирішення; проаналізувати судову практику Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у справах зі спорів, що виникають із трудових відносин та визначити їх вплив на удосконалення трудового законодавства України; виявити тенденції подальшого розвитку судового захисту трудових прав працівників в умовах євроінтеграційних процесів України та гармонізації трудового законодавства із законодавством Європейського Союзу; проаналізувати міжнародний досвід у сфері судового захисту трудових прав працівників, розглянути судові системи європейських країн, де діє спеціалізована трудова юстиція; сформулювати пропозиції до чинного законодавства з метою вдосконалення судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, процедур судового розгляду трудових спорів.

Всі поставлені у дисертації завдання виконані на належному рівні, а дисертантка опанувала кваліфікаційні компетенції, необхідні для ступеня доктора філософії.

Відповідно до поставлених мети та завдань дисертації методологічним підґрунтям дослідження стали: методи аналізу та синтезу, діалектичний метод, а також метод статистичного аналізу, формально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод та метод тлумачення правових норм тощо.

За допомогою методів аналізу та синтезу проаналізовано наукові доктрини у сфері судового захисту трудових прав та законних інтересів

працівників, нормативно-правову базу, а також визначено недоліки нормативно-правового регулювання. Діалектичний метод було використано при розгляді понятійно-категоріального апарату та формулюванні основних понять у дослідженні.

Метод статистичного аналізу було використано під час роботи з офіційними статистичними даними судових органів, а також судовою практикою. Формально-юридичний метод допоміг розкрити зміст законодавчих актів, що стосуються судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, та розробити пропозиції з їх удосконалення. Порівняльно-правовий метод та метод тлумачення правових норм використовувалися для аналізу норм трудового законодавства інших країн у сфері судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, оцінці відповідності національного законодавства України у сфері судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників міжнародним та європейським стандартам, а також аналізу ефективності нормативних актів України у цій сфері, проведення порівняльного аналізу вітчизняного і міжнародного законодавства в досліджуваній сфері з урахуванням існуючих євроінтеграційних процесів. Структурно-функціональний метод дозволив охарактеризувати загальні риси та універсальність судової форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників. За допомогою методів моделювання і прогнозування було сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства в сфері правового регулювання судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Нормативну основу дисертації склали: Конституція України, міжнародні акти, нормативно-правові акти національного законодавства у сфері судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників та законодавчі акти окремих зарубіжних країн.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять постанови Верховного Суду, рішення Європейського суду з прав людини, офіційні звіти органів державної влади та матеріали судової статистики за 2019-2023 роки.

Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять наукові роботи українських та іноземних вчених у галузях теорії держави і права, конституційного права, трудового права, цивільного права та процесу, адміністративного права.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* - для подальших наукових досліджень в сфері судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, для розвитку більш глибокого розуміння цієї проблеми та розробки нових концепцій;

– *правотворчості* - під час вдосконалення трудового, цивільного процесуального, адміністративного процесуального, господарського процесуального законодавства України;

– *правозастосовній діяльності* - під час здійснення правосуддя та розгляду трудових спорів суддями; при розробленні методичних рекомендацій для підготовки та оформлення документів до судів та державних органів при захисті трудових прав працівників (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Федерацією професійних спілок Житомирської області від 01 листопада 2023 року № 01/39).

– *освітньому процесі* - для підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та інших фахівців, для укладання навчальних підручників і посібників, підготовки курсів лекцій, формуванні навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Трудові спори», «Трудове право

України», «Судовий захист трудових прав» (довідка Поліського національного університету від 10 листопада 2023 року № 1429/01-17).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація І. І. Циганчук викладена державною мовою та має чітку структуру, що відповідає встановленим вимогам. Чітко визначеними є об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом є правовідносини, що виникають у сфері судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, а предметом – судовий захист як універсальна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників.

Структура та зміст дисертації свідчать про те, що авторкою досягнута визначена мета дослідження і виконані поставлені завдання.

Дисертація Інни Циганчук характеризується системним підходом до предмету дослідження.

Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють десять підрозділів, висновки, список використаних джерел (282 найменування) та додатки. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, статистичних матеріалів, судової практики.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувачки, у яких висвітлено основні результати дослідження.

Структура дисертації дозволила авторці повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне і повне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки авторки, її наукову зрілість.

У вступі здійснюється обґрунтування вибору теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами;

визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо їх упровадження та апробації, а також щодо кількості публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження.

У першому розділі дисертанткою проведено аналіз поглядів науковців щодо права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників, а також надано авторське визначення цього поняття. Розкрито зміст права на судовий захист трудових прав та законних інтересів працівників. Імпонує авторське визначення понять: «міжнародний стандарт судового захисту трудових прав працівників» та «європейський стандарт судового захисту трудових прав працівників». Указано на особливість судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників як універсальної форми захисту, що полягає в його вищій ефективності в порівнянні з іншими формами захисту. Проаналізовані проблемні питання врегулювання судового захисту трудових прав працівників у національному законодавстві та сформульовано пропозиції до чинного законодавства з метою вдосконалення судового захисту трудових прав та законних інтересів працівників, процедур судового розгляду трудових спорів.

Другий розділ складається з трьох підрозділів у межах яких визначено особливості, які характеризують суб'єктивне право працівника на судовий захист трудових прав та запропоновано загальнотеоретичне авторське визначення дефініції «право працівника на судовий захист як суб'єктивне право»; проаналізовано структуру права працівника на судовий захист трудових прав як суб'єктивного права та виділено ключові правомочності: право «власних дій», право «вимога», право «на міжнародний судовий захист»; надано авторське визначення поняття «здійснення працівником права на судовий захист».

У третьому розділі І. І. Циганчук проаналізовано міжнародний досвід у сфері судового захисту трудових прав працівників, розглянуто

судові системи європейських країн, де діє спеціалізована трудова юстиція. Виділено способи гармонізації трудового законодавства у сфері судового захисту прав працівників до законодавства ЄС: 1. Прийняття нормативно-правових актів, які враховують норми ЄС та узгоджуються із ними; 2. Приєднання України до міжнародних актів, що діють в межах ЄС чи підписання дво або багатосторонніх угод чи договорів про співпрацю у сфері трудових відносин та правосуддя; 3. Внесення змін та доповнень до чинних нормативно-правових актів з метою впровадження положень європейського законодавства. Аргументовано, що правові висновки Верховного Суду мають важливе значення при вирішенні трудових спорів в Україні, особливо в умовах застарілості та недостатньої ефективності чинного трудового законодавства та є важливим джерелом формування єдиної національної судової практики.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Надаючи загальну позитивну оцінку проведеному дослідженню, варто зазначити, що дане дисертаційне дослідження, як і будь-який науковий пошук, поряд з позитивними висновками та пропозиціями не позбавлене певних дискусійних положень, що потребують уточнення та врахування під час публічного захисту та подальших наукових досліджень.

1. Здобувачкою пропонується закріпити у законодавстві такі поняття як: «істотні умови праці», «поважні причини відсутності на роботі», «одноразове грубе порушення трудових обов'язків», «аморальний проступок», які сформовані під час розгляду справ Верховним Судом і довели свою актуальність та важливість при врегулюванні трудових спорів. Яким чином це має бути реалізоване, якщо Верховний Суд не є суб'єктом права законодавчої ініціативи?

2. У висновках дисертантка зазначає, що в процесі проведеного дослідження нею виділені основні ознаки впливу судової практики на удосконалення норм трудового законодавства у формі: 1) виявлення

прогалин у законодавстві; 2) тлумачення неоднозначних положень; 3) врахування суспільних змін. Оскільки удосконалення норм законодавства відбувається шляхом прийняття нормативно-правових актів законодавчим органом, при публічному захисті дисертації хотілося б, щоб дисертантка вказала, яким саме чином судова практика впливає на удосконалення норм трудового законодавства та більш детально охарактеризувала визначені нею форми.

3. Дисертанткою здійснено аналіз зарубіжного досвіду організації та функціонування трудових судів і можливість їх запровадження в Україні. Ця точка зору є обґрунтованою, особливо враховуючи значну специфіку справ відповідної категорії та їхню складність у процесі доведення та розгляду. Кожна країна має свою унікальну ідентичність, яка визначається через її історію, правову систему та інші аспекти. З метою глибшого дослідження хотілося б дізнатися який позитивний досвід європейських країн де функціонують трудові суди є найбільш прийнятним для нашої країни.

Разом з тим, зазначені зауваження у своїй більшості є дискусійними або носять рекомендаційний і уточнюючий характер, спрямовані на стимулювання подальших авторських наукових пошуків, не зменшують належного рівня рецензованого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки, фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація І.І. Циганчук виконана на належному науково-теоретичному та методологічному рівнях, достатньою мірою наповнена елементами наукової новизни та є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі

відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

Дисертація Інни Ігорівни Циганчук на тему «Судовий захист як універсальна форма захисту трудових прав та законних інтересів працівників», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що відзначаються новизною та за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її авторка – Інна Ігорівна Циганчук – заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ —

**доктор юридичних наук, професор,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ**

Андрій ОСАУЛЕНКО